

STUDIER

Studier kalles ofte sluttspillstudier fordi mange av dem minner om sluttspill i partier. I dag komponeres det også studier som minner lite om partistillinger, men jeg kommer særlig til å vise studier av den klassiske typen med få brikker og med løsninger uten uklare bivarianter. For det første er det denne typen studier jeg selv foretrekker og for det andre tror jeg leserne vil sette størst pris på stillinger som de kjenner seg igjen i. Det er ikke tilfeldig at de fleste spillere heller vil løse en studie enn et problem der den materielle likevekten spiller liten rolle. I studier er det ikke uvanlig at stillingene er materielt tilnærmet i balanse. Om den ene parten har materiell fordel, kompenseres det ofte med farlige trusler eller fribønder som truer med å gå i dame.

Det er noen saker som leserne bør kjenne til og som mange sikkert er fortrolige med allerede. Det gjelder for det første den betingelsen som vi finner under diagrammer. Der står det enten “hvit trekker og vinner” eller “hvit trekker og holder remis”. Oftest bruker vi heller kortversjonene “vinst” og “remis”, og det kommer jeg til å gjøre. I de senere år er det blitt vanligere å finne studier der svart er i trekket. Selv oppfatter jeg det som et tegn på at studiekomponisten ikke helt har lyktes med sin framstilling.

Stillinger skal være legale (lovlige). Det vil si at de skal kunne oppstå i et tenkt parti. Her gjelder det ett viktig unntak: Det er i prinsipp ikke tillatt med forvandlingsbrikker i diagramstillingen. Den vanlige femtetreksregelen gjelder for øvrig heller ikke. Det finnes studier som baserer seg på at hvit vinner i mer enn femti trekk uten å flytte en bonde eller bytte brikker. Et eksempel er studier med to løpere mot springer. Det finnes stillinger der springeren holder remis, men som hovedregel regnes dette sluttspillet som tapt for den svakere parten.

En studie skal bare ha én løsning. Dersom det er flere trekk som fører til målet, er studien biløselig og dermed ukorrekt. Alle hvite trekk må derfor være entydige, mens svart i og for seg kan gjøre ulike trekk. Studieforfatteren bestemmer selv hva som skal være løsningen. Det innebærer f.eks. at man heller lar hvit sette matt enn å la svart gå inn i et teoretisk tapt sluttspill.

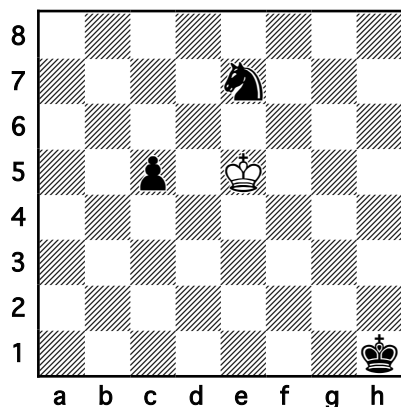
Det er en viss forskjell på studier og teoretiske sluttspill som vi møter i sluttspillbøker. Teoretiske sluttspill må ikke ha én løsning. På den annen side er det likheter mellom studier og teoretiske sluttspill ettersom studier ofte bygger på teoristillinger eller selv bidrar til å skape teori.

En studie viser alltid en idé eller et tema. Det kan være en overraskende matt eller patt, en posisjonell remis med trekkjentagelse, en systematisk bevegelse av brikkene osv. En entydig trekkrekkefølge er ikke i selv en studie. Det må alltid være et poeng. Det er naturligvis en fordel om trekkene også er vanskelige å finne.

I denne første spalten skal jeg forsøke å vise hvordan man komponerer studier. Jeg har selv laget omkring 120 stykker, og det er enklest for meg å vise hvordan jeg selv går fram ettersom jeg da kjenner hele prosessen. Jeg har bevisst valgt ut studier med få brikker slik at de som har lyst kan forsøke å løse dem. Jeg kommer senere til å vise mer kompliserte studier.

Det er vanlig å arbeide seg bakover fra en bestemt stilling. Det er slik jeg arbeider, og det er slik de fleste studiekomponister går til verks. Noen ganger tar studiekomponister utgangspunkt i sluttstillingen, andre ganger i en stilling som man vet er remis eller vinst. Som illustrasjon kan vi ta stillingen i diagram 1 som kanskje er ukjent for mange.

Diagram 1

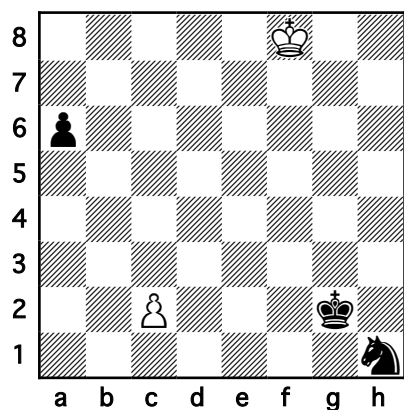

Remisstilling

Det spiller ingen rolle hvem som er i trekket. Hvit spiller **Ke4–Kd3–Kc4–Kxc5**. Svarts springer er ganske hjelpeløs, og den materielle overvekten er til ingen nytte. Dette poenget utnyttet jeg i en liten studie som ble publisert i det nederlandske studietidsskriftet EBUR. Diagram 2 viser temaet i sin mest økonomiske form. Det lar seg ikke framstille på en enklere måte.

Diagram 2

Jarl Henning Ulrichsen
EBUR 2002

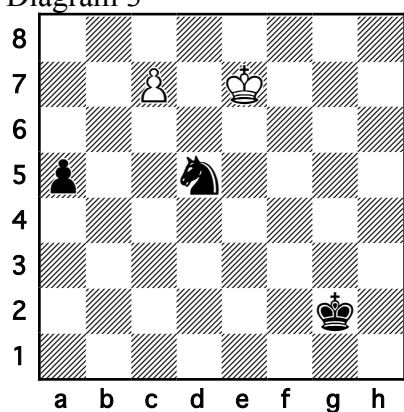

Remis

Det er ingenting i diagramstillingen som avslører temaet. Det naturlige trekket i et parti ville være å spille 1.c4. Da vinner svart etter 1...Sg3 2.c5 Sf5 3.c6 Sd4 4.c7 Se6+. Det finnes mange andre muligheter, men svart vinner i alle varianter. På Internett finnes det databaser som lar oss sjekke resultatet i alle stillinger med seks eller færre brikker. Man kan søke på “Nalimov Endgame Tablebases” og komme til en side der man kan sette opp en hvilken som helst stilling og straks få vite resultatet.

Studien har et overraskende førstetrekk, nemlig **1.Ke7!** Hvit løper ikke med bonden, men prøver i stedet å ta igjen svarts a-bonde. Dette er tilsynelatende nytteløst da svarts bonde bare tvinges et felt nærmere forvandlingen, men førstetrekket forbereder idéen i diagram 1. Etter det tvungne svartrekket **1...a5** følger **2.c4 Sf2 3.c5 Sd3 4.c6 Sb4 5.c7 Sd5+**. Dermed har vi stillingen i diagram 3.

Diagram 3

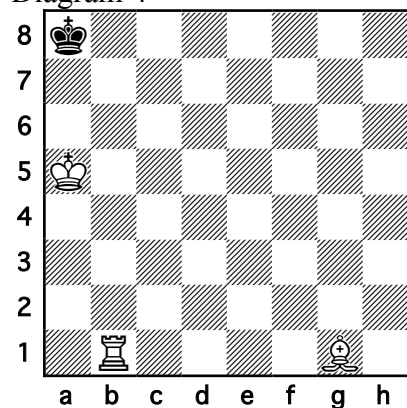
Stillingen etter 5...Sd5+

Mange ville sikkert ha gitt opp direkte. Stillingen virker ganske håpløs, men hvit redder remisen etter **6.Kd6 Sxc7 7.Kc5 Kf3 8.Kc4 Ke4 9.Kb3 Kd5 10.Ka4 Kc6 11.Kxa5**.

Da jeg komponerte denne studien, startet jeg med den stillingen som oppstår etter 5...Sd5+ og arbeidet meg bakover. Svarts springertrekk gir seg da av seg selv fordi springeren hele tiden må angripe hvits bonde. Svarts springer må starte på h1 slik at hvits trekk blir entydige. Svarts konge kan stå noen andre steder på brettet, men g2 er et naturlig felt fordi kongen da kan prøve å nå til b6 i tide. Helt til slutt føyde jeg til innledningstrekkene 1.Ke7 a5.

I diagram 4 er svart i trekket patt. Dette er en velkjent pattstilling som er blitt utnyttet i hundrevis av studier gjennom tidene.

Diagram 4

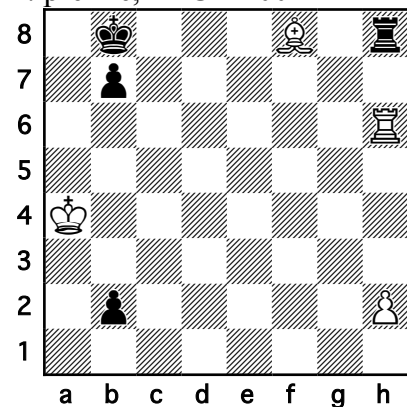
Svart i trekket

I studien i diagram 5 er det denne pattstillingen som er temaet. Svarts motspill baserer seg på patt, og hvit må finne en måte å unngå patten.

Diagram 5

Jarl Henning Ulrichsen

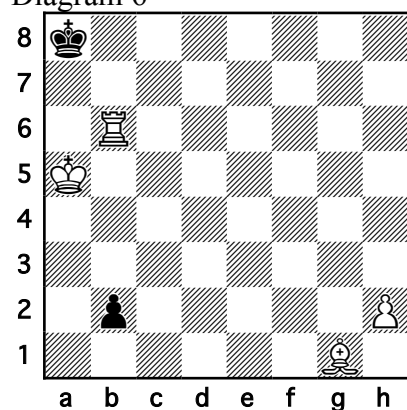
1. premie, EBUR 2002

Vinst

Vi ser straks at hvit må stoppe svarts bonde på b2. Derfor er 1.Txh8? ikke aktuelt. Løsningen er **1.Ld6+ Ka7**. På 1...Kc8 følger 2.Txh8+ Kd7 3.Th7+ Kc6 4.Tc7+ Kb6 5.Tc4. 1...Ka8 er et alternativ som krever nøyaktig spill av hvit. Etter 2.Txh8+ Ka7 må hvit spille 3.Lb8+ Ka6 4.Th6+ b6 5.Lc7 b1D 6.Txb6+ Dxb6 7.Lxb6 Kxb6 8.h4. Derimot er 3.Lc5+? dårlig. Da spiller svart 3...b6 4.Lxb6+ Kb7 5.Th7+ Kc8. Fortsettelsen blir **2.Lc5+ b6 3.Txb6**. Hvit vinner nå tilsynelatende enkelt. Svart kan ikke spille 3...Txh2 på grunn av 4.Txb2+ (avdekkersjakk!) og svarts stolthet, bonden på b2, er dødsdømt. Men svart har et interessant motspill: **3...Th5!** Hvits løper er truet, og den har bare ett godt felt: **4.Lg1**. På 4.Ld4 følger 4...Th4, på 4.Le3 spiller svart 4...Th4+ 5.Ka3 Th3 (eller 5.Ka5 Th5+, og kongen må tilbake), og på 4.Lf2 kan svart slå bonden på h2. Nå kommer svarts poeng: **4...Ta5+!** Svart spiller på patt. 4...Tg5 strander på 5.Lf2 Tg2 6.Txb2+ Ka8 7.Ld4. **5.Kxa5 Ka8!** Nå har vi nådd fram til den kritiske stillingen i diagram 6.

Diagram 6

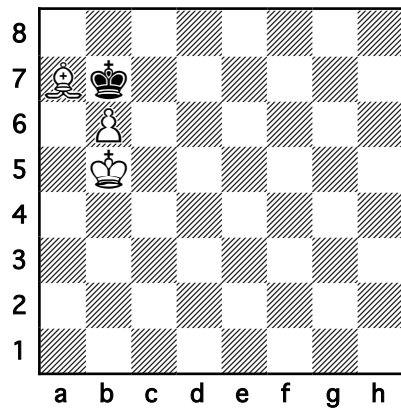

Stillingen etter 5...Ka8

Om hvit tar bonden på b2 er svart patt direkte, og på grunn av trusselen 6...b1D har ikke hvit tid til å spille h4 for å oppheve pattstillingen med Lh2. Hvordan skal hvit nå komme seg ut av pattstillingen? Løsningen er **6.Ta6+ Kb7 7.La7! b1D 8.Tb6+ Dxb6 9.Lxb6**.

Diagram 7 viser en kjent teoretisk remisstilling som leserne bør kjenne selv om jeg ikke tror at den opptrer særlig ofte i partier.

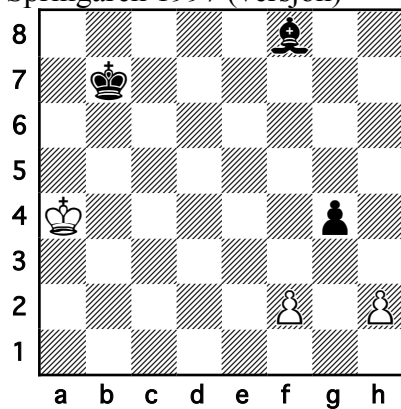
Diagram 7

Remisstilling

Det spiller ingen rolle hvem som er i trekket. Svart spiller kongen fram og tilbake mellom b7 og a8. Hvit kan i beste fall sette patt. Studien i diagram 8 utnytter denne idéen. Opprinnelig publiserte jeg den med svarts konge på b8, men jeg har i ettertid kommet til at det er bedre å la den stå på b7. Derfor står det versjon i parentes. “Springaren” er et kjent svensk problemtidsskrift.

Diagram 8
 Jarl Henning Ulrichsen
 Springaren 1997 (versjon)

Remis

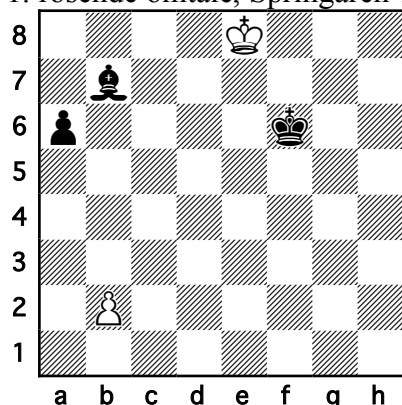
Førstetrekket er **1.Kb5**. Hvit må hindre at svarts løper kommer til c5 for da faller begge hvits bønder. Fortsettelsen blir **1...Ld6 2.Kc4 Lxh2 3.Kd3**. Nå truer hvit **4.Ke4**. Derfor må svart spille **3...Lg1**, og hvit sikrer remis med **4.Ke2 Kc6 5.Kf1 Lh2 6.f3**.

Helt til sist skal leserne få prøve seg på en noe vanskeligere studie.

Diagram 9

Jarl Henning Ulrichsen

1. rosende omtale, Springaren 1997

Remis

Om vi ser nærmere på stillingen, oppdager vi at svart har randbonde og løper på feil farge. Studien bygger på det temaet, men løsningen er likevel ikke helt som man skulle vente. Mer hjelp får leserne ikke. Studien deltok i en turnering i “Springaren” og ble der belønnet med 1. rosende omtale. I studieturneringer er det oftest bare 3-4 premier, men studier som dommerne verdsetter tildeles andre utmerkelser. Til dem hører “rosende omtale” som på engelsk kalles “honorary mention” og på tysk “ehrende Erwähnung” samt “omtale” som på de andre språkene kalles “mention” og “Lob”.

Det var alt for denne gang. Løsningen på studien i diagram 9 kommer om noen dager. Om den blir for vanskelig, kan man konsultere Nalimov. Men husk at Nalimovs databaser ikke gir oss løsningen direkte. De viser oss bare hvilke trekk som vinner, taper eller holder remis. Det fantes for øvrig ingen fembrikkersdatabase da jeg komponerte denne studien, men i ettertid har jeg kunnet kontrollere at den er korrekt. Det er en av fordelene med databaser. De hjelper oss til å se om studier med få brikker virkelig er korrekte.